

OTISH TAYYORGARLIGI MASHG'ULOTLARINI O'TKAZISHDA INTERAKTIV METOD VA USULLARDAN FOYDALANISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10252291>

Rajabov Rasulbek Ro'ziboyevich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi ta'lim oluvchilariga o'q otish tayyorgarligi mashg'ulotlarini o'rgatishda interaktiv metod va usullarni qo'llash imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar

otish tayyorgarligi, interaktiv o'q otish tiri, modulli o'qitish texnologiyasi.

Аннотация

В статье научно анализируются возможности использования интерактивных методов и методов в обучении стрелковой подготовке курсантов Академии Вооружённых Сил Республики Узбекистан.

Ключевые слова

стрелковое обучение, интерактивный тир, модульная технология обучения.

Abstract

The article scientifically analyzes the possibilities of using interactive methods and methods in teaching shooting training to cadets of the Academy of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan.

Key words

shooting training, interactive shooting range, modular training technology.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchisining o'qotar quroldan foydalanish huquqi tegishli qonun hujjatlarida nazarda tutilgan bo'lib, shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligining Oliy harbiy ta'lim muassasalari ta'lim oluvchilari uchun otish tayyorgarligi yetakchi o'quv fanlaridan biri hisoblanadi va kelgusida harbiy xizmatchilar tomonidan o'z xizmat va kasbiy vazifalarini samarali hal etishga qaratilgandir. Bu fanni o'zlashtirishda faqat muntazam amaliy mashg'ulot sharoitidagina samaradorlikka erishish mumkin. O'q otishga tayyorlikni mashq qilish uchun elektron texnik vositalar va trenajyorlardan foydalanish imkoniyati, qurolni jangga tezda hozirlash va birinchi o'qni otish texnikasi, to'g'ri ushlar va nishonga olish, o'q otish mashqlarini

muntazam bajarish, o'qsiz otish, o'q otishdagi xatolar va kechikishlarni bartaraf etish, bularning barchasi otish tayyorgarligini tashkil etish bo'yicha qo'llanmada nazarda tutilgan.

ASOSIY QISM

Zamonaviy interaktiv lazerli o'q otish tirlaridan foydalanish ta'lim oluvchilarning o'qotar qurollardan foydalanish bilan bog'liq kasbiy malakalarini shakllantirish darajasini oshirish barobarida, resurslar va mablag'larni tejash, o'q otish qurollarini o'qitish sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Elektron o'q otish simulyatorlari nafaqat jonli otish jarayonini taqlid qilish, balki quroldan foydalanish holatini harbiy xizmatchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga imkon qadar yaqinlashtirish imkonini beradigan "didaktik uskunalar" sifatida tasniflanishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasida interaktiv lazerli tirlarining texnik imkoniyatlaridan otish tayyorgarligi mashg'ulotlarida keng foydalanilmoqda. Lazer simulyatorlari otishni o'rganish mashqlarining barcha asosiy harakatlarini bajarishga imkon beradi: juftlikda ishlash, sheriklarni qo'llab-quvvatlash va oxirgi o'qgacha jang qilish, tezkorlik bilan qurolni saqlagichdan yechish va jangovar holatga keltirish, nishonga olish va tepkini bosish. Mashqning istalgan bosqichida o'qituvchining aralashuvi imkoniyatini ta'minlagan holda, ta'lim oluvchining o'z harakatlari va samaradorligini mustaqil ravishda nazorat qilish, xatolarini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lishi muhimdir. Interfaol trenajyorlardan foydalanish otishga tayyorgarlik ko'rishni vizual va qiziqarli qiladi va ta'lim oluvchilarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. Elektron o'q otish tirlarining video proyeksiya uskunalari muayyan vaziyatlarda ekranda nishonlar tasvirini yaratishga imkon beradi. Nishonlarning maqsadli xarakteristikalarini foydalanuvchi tomonidan o'rnatiladi. Nishonlarning statik xatti-harakati bilan bir qatorda, ularning harakat parametrlarini sozlash imkoniyati ham mavjud: nishonning aylanishi (old tomondan yon tomonga, tasodifiy tartibda), nishonning tushishi (nishonga urilgandan so'ng, u vertikaldan gorizontol holatga tushadi), nishonni ko'tarish (gorizontaldan vertikal holatga nishonni ko'tarish). Ta'lim oluvchi lazer qurolidan o'q uzadi, monoblokli kamera lazer nuqtasini oladi va otishma samaradorligini baholash uchun tegishli ma'lumotlarni kompyuterga uzatadi. Dasturiy ta'minot nafaqat har bir otish uchun, balki otishlar jamlanmasi uchun ham tezlik va aniqlik tahlilini o'tkazishga va natijalarni chop etish imkoniyatini beradi. Video syujet konstruktori o'qotar quroldan foydalangan holda taktik harakatlarni bajarish stsenariylarini taqlid qilish imkonini beradi, bu ta'lim oluvchilarga kasbiy-professional vaziyatlarni hal qilish uchun real sharoitlarni maksimal darajada

taqlid qiladigan individual va guruh mashg'ulotlarida turli darajadagi murakkablikdagi mashqlarni bajarishga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari akademiyasi ta'lim oluvchilarining o'q otish bo'yicha mashg'ulotlarida interaktiv trenajyorlardan foydalanish modulli texnologiya asosida bosqichma-bosqich tashkil etilgan. Kafedra jamoasi tomonidan ta'lim oluvchilarning otish tayorgarligi mashg'ulotlari samaradorligini oshirish maqsadida maxsus mashqlar ishlab chiqilgan. Interaktiv o'q otish tirining afzalliklari shundan iboratki, bunda vaziyatlarni modellashtirish bo'yicha imkoniyatlarning kengligi, o'zgaruvchan holatlarning mavjudligi, nishonning pozitsiyasi va unga bo'lgan masofasi. Pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, simulyatorlarda otish natijalari odatda poligonda shunga o'xshash mashqlarni bajarish natijalariga qaraganda yaxshiroq ko'rsatgichlarni hosil qiladi. Buni o'q otish bilan bog'liq bo'lgan qo'rquvning yo'qligi hamda salbiy ta'sirning psixologik omillarini minimallashtirish bilan izohlash mumkin. Interaktiv simulyatorlardan foydalanish o'q-dorilardan foydalanmasdan otish texnikasiga muvofiq otish ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi. Mashg'ulotning dastlabki bosqichlarida elektron otishni o'rganish asboblari va moslamalaridan foydalanish to'g'ri mo'ljalga olish, nafasni sozlash va tepkini bosishni optimallashtirish texnikasini tezda o'zlashtirishga imkon beradi. Zamonaviy tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv lazerli otish tirining imkoniyatlaridan foydalanish paydo bo'ladigan nishonlarga yuqori tezlikda tanlab o'q otish bo'yicha mashg'ulotlar samaradorligini deyarli ikki baravar oshiradi[2], qo'rquvni hamda otishni o'rganish va tepkini bosishdagi xatolarni minimallashtiradi[1], ta'lim oluvchilarning otish tayyorligi sifatini oshiradi[5]. Qisqa masofada interfaol otish tirida ishlashning ko'rsatkichlari nishondan uzoq masofada otish bilan solishtirilganda sezilarli darajada yuqori bo'lishiga qaramay, ikkinchisi poligonlardagi sinov maydonchasida amalga oshiriladigan nazorat mashqlari natijalariga yaxshiroq mos keladi[3].

Texnika elementlarini o'qitish metodikasi turli vositalar va uslublar yordamida amalga oshiriladi. Otishda odatda uchta asosiy ta'lim usuli qo'llaniladi: so'z uslubi, namoyish uslubi va mashq uslubi.

So'z uslubi. Ta'lim oluvchilar o'qishning shakllari va tuzilishi, texnologiya elementlari, ularning fazoviy va vaqtlik xususiyatlari haqida aniq va ravshan tasavvurga ega bo'lishi kerak. Texnikani o'rgatishda ma'ruzalar, suhbatlar, seminarlar va boshqalar kabi og'zaki uslublar qo'llaniladi. Ta'rifning aniqligi, qisqartirilishi, tafsilotlari, tushuntirishning xarakteri o'rganilayotgan materialning murakkabligi va otuvchilarning malakasiga bog'liq. Agar mashq qilish jarayonida

umumiy xatolar bartaraf etilgan bo'lsa, murabbiy-o'qituvchi jismoniy mashqlar texnikasi bo'yicha savollar bilan shaxsiy xatolarga ega bo'lgan ishtirokchilarga murojaat qiladi. Murabbiy uzoq muddatli tushuntirishlardan, ayniqsa noqulay sharoitlarda (past harorat, shamol va boshqalar) oldini olish kerak. Juda tez-tez hikoya ko'rsatish bilan birga keladi, bu esa o'rganilayotgan harakat haqida ma'lumot hajmini oshirishga imkon beradi. Darsning yakuniy qismida murabbiy otish texnikasi elementlarini o'zlashtirishdagi muvaffaqiyatlarni baholaydi va uyga topshiriq beradi. Uy vazifalarini bajarishda bilim chuqurlashadi va harakatlar qobiliyatlari yaxshilanadi.

Namoyish uslubi. Otish holati yoki texnologiyaning alohida elementlari uchun ko'rsatishni nazarda tutadi. Namoyish barcha ishtirokchilarga aniq ko'rinadigan joyga etib boradi, namoyish modelga yaqin bo'lishi kerak, kerakli tezlik va harakatlarning amplitudasi bilan amalga oshirilishi kerak. Agar harakatni yaxlit o'zlashtirishda qiyinchiliklar mavjud bo'lsa, murabbiy uni qisman, keyin esa butunlay ko'rsatadi. Ba'zan o'q otish yoki uning qismlarini sekin sur'atda ko'rsatishning har qanday usulini ko'rsatish zarur. Ko'pincha bunday metodologik usuldan foydalaniladi, masalan, har qanday otish usulini navbatma-navbat bajaradigan barcha xato guruhini aniqlash uchun. Shu bilan birga, shug'ullanuvchilarning e'tiborini tashkil etish va qay tarzda yo'naltirish muhimdir. Filmlar, diafilmlar va diapozitivlarning namoyishi, ta'limning texnik vositalaridan foydalanish katta ahamiyatga ega. Nazariy mashg'ulotlarni o'tkazishda chizmalar, filmlar, fotosuratlar, grafiklardan foydalanish kerak – bularning barchasi hikoya qilishda yaxshi qo'shimcha bo'lib xizmat qiladi, mashg'ulotlarning hissiyligini oshiradi va taqdim etilgan materialni faol qabul qilishga yordam beradi. O'quv filmlarini namoyish qilish, hikoyalar bilan birga borish yoki kuchli otishlarning muayyan harakatlarining amalga oshirilishiga izoh berish maqsadga muvofiqdir. Murabbiy doimiy ravishda vizual ko'rish faoliyatini nazorat qilishi kerak, buning uchun namoyish davomida savollar berishi mumkin.

Mashq uslubi. Uslub vazifasi – elementlar va texnik aniq o'q otish sport turlari uchun amaliy ko'nikmalarini tashkil etilgan g'oyalar asosida ishtirokchilarni o'qitish. Buning uchun texnologiyani o'qitish va takomillashtirishning barcha bosqichlarida yaxlit va ajratilgan mashqlar usullaridan foydalaniladi. O'qitishning dastlabki bosqichida otish texnikasi elementlari yengil sharoitlarda, keyin esa murakkabroq sharoitlarda o'rganiladi va takomillashtirish bosqichida qiyin omillarni qo'llash mumkin. Mashq qilish uslubi maxsus o'qitish va tayyorgarlik mashqlarini qo'llashni o'z ichiga oladi, ular orqali ta'lim oluvchilar jismoniy fazilatlarini rivojlantiradilar va otish texnikasi elementlarini egallaydilar. Vazifalar

shunday ketma-ketligida bajarilishi kerakki, kelib chiqadigan xatolar bo'lmashligi lozim. O'qitish va texnikani takomillashtirish jarayonida o'q otish turlari mashq qilish va o'qitish usullarining optimal birlashuvini talab qiladi. Usullarning to'g'ri nisbati uchun ishtirokchilarning yoshi va tayyorgarligini hisobga olish zarur.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari akademiyasi ta'lim oluvchilarining o'q otish qobiliyatini o'qitishda texnik vositalar va trenajyorlardan foydalanishning dastlabki natijalari quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi: o'q otish mashqlarini mashq qilish arafasida interaktiv o'q otish tiri imkoniyatlaridan foydalangan holda mashg'ulotlar ta'lim oluvchilar tomonidan otish shartlari, texnikasi va qoidalarini muvaffaqiyatli o'zlashtirishga yordam beradi, bu esa keyinchalik o'q otish paytida mashqlar samaradorligini oshirishga olib keladi; interaktiv trenajyorlar imkoniyatlaridan foydalanish o'qotar qurollardan foydalanish uchun kasbiy faoliyatning real vaziyatlariga imkon qadar yaqinroq sharoit yaratishni ta'minlaydi; shubhasiz, interaktiv simulyatorlarning imkoniyatlari ta'lim oluvchilar tomonidan otish tayorgarligi mashg'ulotlarida an'anaviy ravishda qo'llaniladigan vositalar va jihozlarning imkoniyatlaridan sezilarli darajada yuqoridir, o'z navbatida shuni takidlash kerakki, interaktiv o'q otish tiri albatta poligonda bajariladigan haqiqiy o'q otishning o'rnini bosa olmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abramkin B.M., Korzhov V.M., Dombrovsky V.A. Methodical techniques for practicing pistol shooting techniques using laser shooting simulators. Novosibirsk, 2005.

2. Bikaev V.Sh., Shiryaev A.N. Formation of readiness of cadets of NVI VV of the Ministry of Internal Affairs of Russia for high-speed pistol shooting using a laser shooting range ILT "Rubin" // LazerPolitex-2009. 2009. Pp. 56-58.

3. Inshin J.J., Bessonov V.I. Methodological aspects of teaching cadets to shoot from standard weapons using shooting simulators // Bulletin of military education. 2019. №2. Pp. 59-64.

4. Stepanyuk V.I., Lyakhov P.V. Training in shooting from the passenger compartment of a vehicle at the lessons of fi repower training of cadets of educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of Russia // Science and Practice. 2016. No. 3. Pp. 165-167.

5. Urakov I.V. Improvement of fi repower training of cadets and students of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Russia: pedagogical aspect: the candidate thesis in pedagogy. Moscow, 2003. 24 p